

ÇOCUK MÜZİK EĞİTİMİNDE TEKERLEMELERİN YERİ VE ÖNEMİ*

Doç. Yusuf AKBULUT**

“Çağdaş uygarlık düzeyine çıkma” Atatürk'ün Türk Ulusuna gösterdiği temel hedeftir ve bizler bu hedefe kendi gerçeğimizle kesinlikle ulaşacağız.

“Kendi gerçeğimiz” dünden bugüne süzülüp gelen, bugün varolan yarın da yaşayacak olan kültür öğelerimizdir.

Türk çocuğunun “Müzik Eğitimi Süreci” Kültür öğelerimizin meydana getirip şekillendirdiği kendi müziksel çevresinde ve müziksel yaşantısında başlar. Zamanla ulusallığa ve evrenselliğe açılır. Müzik Eğitiminde “yerellik” ve “ulusallık” vazgeçilmez iki ön aşamadır.

Bu bildiride, Türk çocuklarının “yerellik” ve “Ulusallık” düzeyinde yapılan müzik eğitimi sürecinde kendi gerçekleri olan tekerlemelerin yeri ve önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Konu ile ilgili önceki yazılı kaynaklar kısa özetleriyle verilmiş, insan, müzik, eğitim, müzik eğitimi, çocuk müzik eğitimiyle ilgili kavramlar tanımlanmıştır.

Tekerlemelerin müziksel yönleri üzerinde durulmuş, “Çocuk Müzik Eğitimi Süreci” nde tekerlemelerin en verimli şekilde “Nerede ?” ve “Nasıl?” kullanılması gerektiği verilen örneklerle somutlaştırılmıştır.

* Bu çalışma H. Ü. Eğitim Fakültesi tarafından 6-8 Eylül 1995 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen “II. Eğitim Bilimleri Kongresi” nde bildiri olarak sunulmuştur.

** S. Ü. Eğitim Fakültesi G. S. E. Bl. Müzik Öğrt. ABD Başkanı ve Öğretim Üyesi

1. Giriş

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, cumhuriyetin temel niteliklerine uygun olarak eğitimin her alanında olduğu gibi müzik eğitiminde de önemli bir değişim ve gelişim süreci yaşanmıştır.

“Okul Müzik Eğitimi” ve bu eğitim sürecinin bir dilimi olan “Çocuk Müzik Eğitimi” kavramları sık sık gündeme gelmiş ve “Okul Müzik Eğitimi” ile “Çocuk Müzik Eğitimi” nin değişik uygulama alanlarına yönelik yeni ürünler meydana getirmede ve bunları yayınlamada bir yoğunluk gözlenmiştir.

Çocukların kendi yaşantılarının ürünü olan tekerlemelere de yer veren bu çalışmalara kronolojik sıralama ile göz atalım.

Coşkuner, “Öğretmen ve öğrencilerin bu alandaki ihtiyaçları göz önünde tutulmak ve İlkokul Programı temel alınmak suretiyle tertiplendi. Müzik bilgileri, solfej alıştırmaları, ünitelere ve seviyeye uygun çeşitli şarkıları müzikli ve müziksiz sahne, bahçe ve oda oyunları ile renkli bir buket halinde öğretmen ve öğrencilerin istifadelerine sunuldu” dediği eserine [1] “Bahçe Oyunu” adı altında bilinenden daha değişik bir ezgi yapısına sahip olan bir tekerleme alır.

Sarıçiftçi, “Bu kitap çocukların müziğe karşı ilgisini artırmak amacı ile hazırlanmıştır. Yapılan tecrübeler çocukların nota öğretiminde güzel melodileri daima istekle takip ettiklerini göstermiştir” dediği eserinde [2] iki sesli bir tekerlemeye yer vermiştir.

Okyay, Okul müzik eğitimine yönelik hazırladığı kitabında [3] nota, ölçü, tartım gibi kavramları tekerlemelerle vermeye çalışmıştır.

Yüreğir ve Ünal, metodlarına bazı saymaca ve tekerlemeleri almışlardır [4].

Günay ve Uçan, keman için yazdıkları çalgı metodunda [5] “Çağdaş Türk Keman Eğitimi” nin temel ilkelerini “(a) İnsan doğasına (yapısına) uygunluk, (b) kemanın yapısına uygunluk, (c) insanın doğası ile kemanın yapısı arasındaki uyumluluk, (ç) Türk müziğine dayalılık, (d) evrensel müziğe açık oluşluk, (e) çağdaş eğitimin ilkelerine uygunluk, (f) Türkiye’ nin somut koşullarıyla tutarlılık” olarak saptarlar ve tekerleme, tekerlemece, tekerlememsi adı altında ezgilere yer verirler.

Aydıntan ve Egüz, Ortaokulların birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarına esas ders kitabı olarak kabul edilen eserlerinde [6] tekerlemelere yer verirler.

Gündüz, metodunda 6 tekerlemeye yer verir [7].

Yıldırım ve Akkuş, “Çalgı ve okul müziğimize Halk Türkülerimiz ve Türk okul şarkıları egemen olmalı, aktarma ve öykünme şarkılar bunun yanında yer almalıdır. Bununla birlikte bütün özellikleri içeren eğitsel ilkeler de göz önünde tutulmalıdır” dedikleri çalgı metodlarında 10 adet tekerlemeye yer veriler [8].

Özel, çocuk tekerlemelerini toparlayıp yayınladığı kitabında [9] “müzikle ilgili ilk alışkanlıklarımızı; çocuk ruhunun gizlediği fantazi havası içinde yarattığı tekerlemelerden alırız. Sözcüklerin benzerliğinden yararlanılarak söylenen yarı anlamlı, yarı anlamsız söz dizelerinin meydana getirdiği tekerleme aracıyla çocuk, okul öncesinde saymaya, müzik yapmaya, toplu ezgi söylemeye başlar. Okula müzikle ilgili bir şeyler kazanarak gelir, ya da müzik yapmaya hazırlıktır. Bu nedenle, müzik eğitimine (okulda veya okul öncesinde) bu alışkanlık temel olarak başlamalıdır” der, Tekerleme ile ilgili ayrıntılı bilgi verir [9].

Yener, önsözünde “ Toplumlara kimlik ve kişilik kazandıracak olan milli sanatın gelişip yaygınlaştırılmasında halk kaynaklarından yararlanma bugün için yaygın olan bir yöntemdir” diyerek yazdığı ve yayınladığı çalgı metoduna 11 adet tekerlemeyi alır [10].

Ünal, “Aileden, anaokullarından ve ilkokullardan müzik eğitimine başlayacak yavrularımız ve günün çeşitli yorgunluklarından sonra yararlı bir uğraşla birşeyler yapmak isteyen her yaştaki müzik severler için hazırladım” dediği çalgı metodunda 2 adet tekerlemeye yer verir [11].

Özbek, “1987 - 1988 öğretim yılında müzik dersi ile ilgili ders kitabı bulunmadığından ortaokullarda 1986 müzik dersi programına ve Atatürkçülük konularına uygun olan kaynak kitaplardan” olarak lanse edilen yapıtında [12] 1. sınıflara ait bölümde 3 tekerlemeye yer verir.

Özdemir, “1986 Ortaokul müzik dersi öğretim programına uygun olarak hazırlanmıştır” dediği ders kitabında ele aldığı konular gereği 6 tekerlemeye yer verir [13].

Yıldırım, Akkuş ve Tanrıkorur, Ortaokullarda Müzik ders kitabı olarak yayınladıkları çalışmalarında [14], başlık koymadan ve söz

yazmadan 8 ölçülük bir tekerlemenin 6 ölçüsünün ezgisini yazmışlar, kalan iki ölçüsünü öğrencilerin tamamlamalarını istemişlerdir.

Aydoğan ve İlik “Müzik eğitiminde, belirlenen amaca kullanılacak bir çalgı yardımıyla daha kolay ve daha sağlıklı biçimde ulaşıldığı bir gerçektir. Ancak, çalgı eğitimi müzik eğitiminin bir boyutudur. En az onun kadar önemli diğer boyutların (Müziksel İşitme Eğitimi ve Yaratıcılık Eğitimi ve Ses Eğitimi) bir bütün olarak ele alınması gerektiği düşüncesiyle oluşturdukları”nı söyledikleri metodlarına 2 tekerleme almışlardır [15].

Aydoğan, “1992 - 1993 yılından itibaren 5 yıl süreyle ortaokullar için müzik ders kitabı olarak kabulü uygun görülen” çalışmasına [16], sözlü ezgisiyle 3 tekerleme alır, tekerlemenin “çocukların kendilerini müzikle anlatmalarının bir ürünü” olduğunu söyler ve sadece ezgisiyle 3 tekerleme daha ekler.

Karkın, “bütünü kavrama ilkesinden hareket ederek, konuşma dilinden yararlanıp, tanım bütünlüğünden yola çıkarak, sonuca daha çabuk ulaşılması amaçlanmıştır. Ayrıca, eğitimde yakından uzağa, bütünden parçaya ilkelerine bağlı kalınmaya özen gösterilmiştir. Solfejlerin ezgilerinin akılda kalıcılığı ve aralıklarının eğitici öğretici olması göz önüne alınmıştır” diyerek yazdığı ve yayınladığı metodunun [17] 2. bölümüne çalışma alanına uygun olarak sözsüz 3 tekerlemeyi ezgisiyle almıştır.

Dinçer, “okul öncesi eğitimle uğraşan ve ilgilenenlere deneyimlerimi aktararak yararlı olabileceğime inandığım için yazdım” dediği kitabında, “Her tekerleme çocuğa uygun değildir. Çocuğa uygun olanların seçilmesi gerekir” der [18].

Sun, “Gelin birlikte düşünelim; eğitsel müzik öğretiminin temelinde hangi tür müzikler konulsun? Yabancı kaynaklı, Türkçe sözlü “aktarma” şarkılar mı? Türk bağdarların yaptıkları, başka toplumların müziklerine benzeyen “öykünme” şarkılar mı? Yoksa piyasanın “yoz” müzikleri mi? Elbette, bunların hiçbiri eğitsel müzik öğretimine temel yapılamaz, yapılırsa buna doğru denilemez. Hangi toplum, kendi müziklerini bir kenara iterek başka toplumların müziklerini eğitime temel yapmakta?” diye sorarak başladığı kitabının 1. bölümünü tekerlemelere ayırır [19].

Akkaş, yapıtının [20] önsözünde “Müzik eğitimi, her yaş grubu ve yaş dönemine göre değişik uygulamalarla yapılabilir?. Okul öncesi eğitim 0-6 yaş grubu çocuklarına, oyunlardan yola çıkılarak şarkılarla tüm güzellikler sevdirebilir. Kitaptaki şarkı ve tekerlemeler, okul öncesi eğitimdeki çocuklarla, ilköğretim öğrencilerine kulaktan kolayca öğretilir” diyerek başlar, 6. Bölümü tekerlemelere ayırır.

Sun ve Seyrek, yazılış amaçlarını “1- Kız Meslek Lisesi öğrencisine, uygulamalı ve kuramsal müzik eğitimi vermek, 2- Kız Meslek Lisesi öğrencisine, Anaokulu müzik eğitiminde gerekli olacak bakış açısı-davranış-bilgi-teknik-beceri ve dağarcık kazandırmak...” olarak belirttikleri kitaplarında, çocuk müzik eğitimi ile ilgili ayrıntılı kuramsal bilgi verip, tekerlemeler, saymacalar, müzikli oyunlar ve çocuk şarkılarından oluşan “Anaokulu İçin Şarkı Dağarcığı” bölümünde 25 tekerlemeye yer verirler [21].

Doğan, “Türk müzik eğitiminin ana hedefi, Türk Müziği'nin yükselerek, evrensel müzik içerisinde yerini almasıdır. Müzik eğitiminde, ulusal müziğimize dayalı evrensel müziğe açık olma görüşü artık, müzik eğitiminin bütün dalları için temel ilke kabul edilmektedir” dediği araştırmasında, piyano için düzenlediği bir tekerlemeye yer verir [22].

Görüldüğü gibi artan bir hızla Türk Müzik Eğitimi, okul ve çocuk müziği ile ilgili yayınlarında az veya çok ama genellikle tekerlemelere yer vermişlerdir.

Öte yandan, son zamanlarda ülkemizde okul öncesi eğitim kurumlarının sayıca artmasının yanında yaygın ve etkili bir kitle eğitim aracı olan televizyon kanallarının çoğalması ve ilçelerde bile özel TV kanalları kurulması hem bir tür olarak, hem de eğitim süreci olarak Çocuk Müziği'ni ve Çocuk Müzik Eğitimi'ni yeniden gündeme getirmiştir. Konunun tekrar irdelenmesinde fayda vardır.

2. 1. Gelişen çocuktaki müziksel nitelikler

“Biyopsişik, toplumsal ve kültürel bir varlık olup bedensel, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranış yapılarıyla kendine özgü bir bütün” [23] olan “insanın (çocuğun) müziksel özellikleri, genellikle çocukluk döneminin ilk yıllarından itibaren kendini belli etmeye başlar. Bu olgu çocukta müziksel oluşum, gelişim ve biçimlenimin erkenden başladığını gösterir.

Frost ends his poem with a line that emphasizes the importance of modisty. One could do worse than be a swinger of birches he says. It is certain that being a swinger of birches is heroic, but one must be humble. Humility is the highest virtue, love comes after it. With these lines Robert Lee Frost gives us an inspiring philosophy of life. He gives us an explanation of how and when we can make the past flow into a creative future.

While Elaine Barry is commenting on the poem's closing lines, she stresses the significance of the coming back:

The climbing is partly a restorative escape (he only longs for it when he is "weary of considerations" and when life is too much like a pathless wood) and partly spiritual aspiration (a climbing "toward heaven") The two are not necessarily contradictory. Melville's Ishmael took to the sea with the same ambiguity of motive. But the important thing is the coming back. Frost's pragmatism is reflected in the gentle spoofing of all those classical myths, such as that of Tithonus, in which the gods perversely play havoc with man's aspirations. The speaker here prudently wants to have a bet both ways: "Many no fate willfully misunderstand me/And haf grant what I wish and snatch me away/Not to return." And his reasoning is equally pragmatic: "Earth's the right place for love:/ I don't know where it's likely to go better."¹⁵

For Barry, these lines of **Birches** is a delightfully colloquial echo of Andrew Marvell's warning about the limitations of nonearthly existence:

*The grave's a fine and private place
But none, I think, do there embrace.¹⁶*

After referring to the lines of Marvell's poem, she goes on explaining the meaning of being a swinger of birches an gives the details of R. Frost's looking at things :

¹⁵ Elaine Barry, **Robert Frost**, p.114

¹⁶ Ibid, p.114

The swinger of birches- as embodying a philosophical or ethical attitude- has had his critics. In an array of mixed metaphors, his conscious balance between “earth” and “heaven” has been seen as fencesitting, drifting, or having his cake and eating it too. The implication in such criticism is that a choice of one or the other, whatever inadequacies it might open up in terms of practical living, is a prerequisite for any claim to intellectual fiber. Yet Frost saw both art and life as a “bursting unity of opposites”, and his insistence on holding contradictions in a deliberate tension, was a consciously adopted intellectual attitude, not an emotional slipperiness... The swinger of birches thus embodies one of Frost’s major themes. He represents a mode of consciously balancing the disparate forces of affirmation and negation that were captured as independent moods in many of the lyrics. Yet the balance, for him, is essentially an emotional one. The voice of the poem endorses this as the primary emphasis. Indeed, the casual throwaway quality of the last line (“One could do worse than be a swinger of birches”) deliberately disclaims any intellectual pretension in his final attitude. It remains on the level of statement- whimsical, unexplored.¹⁷

We see that, at the end of the **Birches**, a precious balance has been restored between the claims of a redeeming imagination in its extreme, transcendent form, and the claims of common sense reality.

Not only Barry but also George F. Bagby in his book, **Frost and the Book of Nature** puts extra emphasis on the closing lines of the poem, **Birches**:

The famous closing lines of the poem clearly move toward a reconciliation of human aspiration and earthly reality. The poet hopes that “no fate” will “willfully misunderstand” him “And half grant what I wish and snatch me away/ Not to return. Earth’s the right place for love.” The proper role of the mind or spirit is seen here, not as a conquest of the natural, not as a transcending of

¹⁷ Ibid, p.116

4. Çocuk müzik eğitiminde tekerlemelerden nasıl faydalanılır?

4. 1. Müzik Kuramlarının Öğretilmesinde

Müzik eğitiminin bir yönü olan kuram eğitiminde; anahtar, porte, ölçü rakamı, ölçü çizgisi, bitiş çizgisi, nota, nota değerleri, tartım kalıpları, ses adları, seslerin porte üzerinde yerleri ve aralıklar gibi kavramlar tekerlemelerle verilmelidir.

4. 2. Ses Eğitimi alanında

Ezgi yapısı yönünden fazla ses genişliğine sahip olmayan tekerlemeler, geniş bir ses sınırına sahip olmayan çocuklar için bulunmaz bir eğitim malzemesi olur. Gerek toplu, gerek bireysel ses eğitiminde ve gerekse solfej eğitiminde [30] tekerlemeler çocuklarımızın müziksel doğası olmalıdır.

Toplu ses eğitiminde, birlikte söylenen tekerlemeler, çocukların birlikte müzik yapma zevkini kazanmasına neden olur. Bireysel ses eğitiminde ise aynı tekerlemenin değişik seslere aktarılıp (transpoze) söylettirilmesi, çocukların, ses sınırlarını genişletebilmeleri ve seslerini doğru bir şekilde kullanabilmelerini sağlamada önemli bir rol üstlenir.

Solfej eğitiminde ise çocuklara; nota değerleri, sesler, arasındaki ilişki, kalınlık-incelik farkı ve aralıklar gibi kavramlar tekerlemelerle verilmelidir. Bunu bir örnekle somutlaştıralım.

Tekerleme (Örnek 2)

Orta Çabuk

Fa

Fa, Sol ve La sesleri tekerleme ile duyurulmaktadır.

4. 3. Çalgı Eğitimi alanında

Gerekli fiziksel olgunluğa eriştikten sonra bir çocuğu herhangi bir çalgıya başlatmak, çocuk müzik eğitiminin kapsamını genişletir.

Çocuk, hangi çalgıya başlarsa başlasın ilk egzersiz ve ezgiler tekerlemeler olmalıdır. Daha yolun başında bildiği tekerlemeyi eline aldığı çalgısı ile çalan çocuğun kendisine olan güveni artar ve yeni müziksel davranışlar kazanmaya istekli olarak hazır duruma gelir. Şimdi de; Keman

[31], Blok-fülüt [32), Piyano [33] ve Bağlama [34] öğretiminde, tekerlemelerin nasıl kullanıldığını görelim.

Mıstık (Örnek

Görüldüğü gibi, önce tekerleme verilmiş, ikincisinde ise aynı tekerlemenin değişik bir varyasyonu egzersiz olarak kullanılmıştır.

Alaylı Balaylı (Örnek 4)

Fülürte, Fa, Sol ve La seslerinin yerleri tekerleme ile öğretilmektedir

Tekerleme (Örnek 5)

Piyano'da çift el çalışmaları için tekerleme kullanılmıştır

Yağmur (Örnek 6)

Bağlama'da, Sol, La seslerinin yerleri ve mızrap teknikleri tekerlemeyle öğrenilmektedir